

Herinneringen aan den eersten steen van Brielle's Geuzenkerk op den 29 Augustus 1872 : (1572 1 April 1872: si Deus pro nobis, quis contra nos?)

<https://hdl.handle.net/1874/234533>

min 10g 33

BR.1872.II 22.

4.

1072 II, 22

1 April

1572 _____ 1872.

SI DEUS PRO NOBIS, QUIS CONTRA NOS?

HERINNERINGEN

AAN

DEN EERSTEN STEEN

VAN

Brielle's Geuzenkerk

OP DEN 29 AUGUSTUS 1872.

*Uitgegeven op verzoek van de Commissie
en ten voordeele der Geuzenkerk.*

KAMPEN,
G. PH. ZALSMAN.
1873.

1810

J. L. BEIJERS
LIBRAIRIE
ANCIENNE
ET MODERNE.
UTRECHT, Neude G. 56

1 April

1572 _____ 1872.

SI DEUS PRO NOBIS, QUIS CONTRA NOS?

HERINNERINGEN

AAN

DEN EERSTEN STEEN

VAN

Brielle's Geuzenkerk

op den 29 Augustus 1872.

---

*Uitgegeven op verzoek van de Commissie
en ten voordeele der Geuzenkerk.*

KAMPEN,
G. PH. ZALSMAN.
1873.

J N DEN BRIEL.

29 Aug. 1872.

't Is bekend — schreef m. m. een feestgenoot, — dat op den 29 Augustus Geuzens zonen en dochteren in den Briel zouden zamenkomen om aldaar een klein monument te stichten ter herinnering aan Gods ontferming over onze Vaderen.

Dit nu is geschied. De eerste steen van het gebouw der kerk, bestemd om het volle en vrije Evangelie er in te prediken, is gelegd.

Onder begunstiging van het schoonste weder stak een schare van een paar honderd vrienden te Rotterdam van wal in een daartoe afgehuurde stoomboot en zette koers naar 't aloude Brielle.

't Was alles volk; en dat »volk» voor een groot deel versierd met Oranje, hief om strijd een Vaderlands lied aan, of stemde in met hem die voor eeuwen reeds liefelijk was in Psalmen.

Vrienden, broeders en zusters drukten elkander met blijdschap de hand en eer men het wist, was men ter bestemder plaats.

't Was als namen ook wij den Briel in.

Aller oog was gevestigd op deze feestvierenden.

Spoedig was het terrein bereikt, waar de driekleur lustig wapperde.

Velen traden eene oude school naast het terrein gelegen binnen. Daar toch lagen de teekeningen van de te bouwen Geuzenkerk.

In oorspronkelijk Romaanschen stijl zal dit Bedehuis worden gebouwd en de kruiswelvige bogen boven de ramen met het net aan te brengen stukadoorwerk zullen, zoo men vertrouwt, uitnemend voldoen.

't Werd 12 uur.

De lieve zon scheen helder, en wierp hare verkwikkende stralen op het feestterrein. 't Voorspelde een liefelijke ure. En dat werd het.

Een vrolijke belangstellende schare was aanwezig. Waaronder eene kommissie uit de Stedelijke Regeering, die, aan de uitnoodiging daartoe haar gedaan, welwillend had voldaan.

De president der provinciale kommissie der Christelijke Gereformeerde Kerk, Ds. A. S. Entingh, predikant te Rotterdam, sprak den welkomsgroet uit aan de kommissie uit de Stedelijke Regeering, de onderscheidene kerkelijke commissien en verdere feestgenooten en verzocht daarop, dat men het feest zou openen met het zingen van Ps. 105: 5:

GOD ZAL ZIJN WAARHEID NIMMER KRENKEN,
 MAAR EEUWIG ZIJN VERBOND GEDENKEN.
 ZIJN WOORD WORDT ALTOOS TROUW VOLBRACHT
 TOT IN HET DUIZENDSTE GESLACHT.
 'T VERBOND MET ABRAHAM ZIJN VRIND,
 BEVESTIGT HIJ VAN KIND TOT KIND.

Daarop ging hij voor in 't gebed, waarin de zegen des Heeren afgesmeekt werd over den bouw en het werk van dien dag.

Gelijk het Psalmgezang hartverheffend werd aangeheven, was er onder 't gebed een eerbiedige stilte.

Onmiddellijk na het gebed las hij het Proces-Verbaal voor, dat aldus luidt:

PROCES-VERBAAL.

Op den negenentwintigsten Augustus Achtthienhonderd twee enzeventig is de Eerste Steen gelegd van dit Huis des Gebeds door den Weleerwaarden Zeergeleerden Heer A. Brummelkamp, Professor aan de Theologische School der Christelijke Gereformeerde Kerk in Nederland, te Kampen.

1 April

1572 _____ 1872.

SI DEUS PRO NOBIS, QUIS CONTRA NOS?

Rom. 8 : 31b.

zal de Inscriptie in den voorgevel van dezen Tempel zijn, omdat hij is een gedenkteeken ter herinnering aan de wonderbare verlossing des Heeren, door de Watergeuzen van de overheersching en onderdrukking des Spaanschen Dwingelands, Filips II, op den Eersten April 1572 aangevangen met het innemen van deze Stad, waarvan eene nationale Feestviering heeft plaats gehad op den Eersten April 1872.

Dit Huis des Gebeds is en blijft het eigendom der Christelijke Kerk in Nederland, opgericht en afgestaan tot vrij gebruik aan de Gemeente te Brielle, behoorende tot die Kerk, en ontstaan uit vrijwillige collecten, gedaan in de gemeenten op of na den Eersten April 1872 met het oog op dit doel.

BRIELLE, den 29sten Augustus 1872.

De Klass. Comm.:	De Prov. Comm.:	De Synodale Comm.:
P. DIERMANSE.	A. S. ENTINGH.	W. H. GISPEN,
J. SCHURMAN.	J. P. SLUYTER.	die dit mede geteekend heeft voor zijne medeleden:
G. A. KEMPF.	A. MEIJER.	J. H. DONNER.
A. VAN SCHELVEN.		M. NOORDTZIJ.

A. BRUMMELKAMP.

Na deszelfs lezing werd dit protokol in een koker gedaan, deze koker geplaatst in een steen en op dien steen werd door Ds. Brummelkamp, bijgestaan door een paar kleine meisjes in 't wit gekleed, die troffel en steen hem aanboden, de eerste steen gelegd.

Toen de lang gewenschte gebeurtenis had plaats gevonden verzocht de Leeraar, dat men zich met hem zou vereenigen in 't aanheffen van den bekenden Psalm:

GELOOFD ZIJ GOD MET DIEPST ONTZAG,
 HIJ OVERLAADT ONS DAG AAN DAG,
 MET ZIJNE GUNSTBEWIJZEN;
 DIE GOD IS ONZE ZALIGHEID,
 WIE ZOU DIE HOOGSTE MAJESTEIT
 DAN NIET MET EERBIED PRIJZEN?
 DIE GOD IS ONS EEN GOD VAN HEIL;
 HIJ SCHENKT UIT GOEDHEID ZONDER PEIL,
 ONS 'T EEUWIG ZALIG LEVEN:
 HIJ KAN EN WIL EN ZAL IN NOOD,
 ZELFS BIJ HET NAD'REN VAN DEN DOOD,
 VOLKOMEN UITKOMST GEVEN. ¹⁾

De Redenaar, die zich inmiddels op het bij den aanvang opgetrokken fundament des gebouws geplaatst had, zoodat hij hoog genoeg stond om den omtrek te overzien en gezien te worden, begon onder de diepste stilte aldus:

» *Wij Geuskens sullen eens zingen,
 In dezès Meijes tijd*”.

Zoo M. V. luidt de aanvang van een der liederen voor meer dan drie honderd jaren in Nederland aangeheven. Thans driehonderd jaren later zingen ook wij, zingen de »Geuskens” bij vernieuwing en hieven wij ons

»Geloofd zij God met diepst ontzag!” reeds aan.

Het werk, waartoe wij zamenkwamen, is dan ook reeds volbracht en de eerste steen ligt daar.

¹⁾ Ps. 68: 10.

Hoe stil is 't hier thans. Welk een liefelijke omgeving. Maar welk een ure, welk een werk, waarin wij hier aldus zamen zijn om den grondslag te leggen voor die Geuzenkerk. In welke omstandigheden doen wij 't; en met welk een toekomst voor ons?

M. H. Werpen wij een blik op:

het ontzachelijk verleden, waaraan wij worden herinnerd,

het beschreienswaardige thans, waarin wij ons bevinden en

de hoopvolle toekomst, die in 't verschieft daagt,

en wij zullen meer nog dan thans er van doordrongen zijn, dat het

»GELOOFD ZIJ GOD''

ons ten zeerste betaamt.

I. WELK EEN ONTZACHELIJK VERLEDEN.

In den geest terug naar Parijs, naar Frankrijk en wel juist 300 jaren terug. 't Is de week van de bloedbruiloft, van de herinnering aan den Bartholomaeus nacht, den Bartholomaeus moord.

Hoe zwart was die nacht, hoe afschuwelijk die week! Wel mag zij worden herdacht met geweën. Wel herinnerd, de naam van de Coligny, die tevens geldt voor die duizenden, die onschuldigen: voor die weerlooze vrouwen en kinderen, die zoo verraderlijk naar Parijs gelokt, op last van hun eigen koning op de straten of op hunne legers werden vermoord, en vermoord niet slechts, maar daarenboven op de afschuwelijkste wijze onteerd. Wel mag worden herinnerd aan die duizende zwervers, die heel Frankrijk door aan 't bloedbad ontkomen, een veilig heenkomen zochten naar elders, en op dien tocht, van alles ontbloomt als zij waren, zonder geld en zonder kleederen, zonder schuilplaats en bescherming, duizend dooden stierven!

Wie zou ter wille der menschheid niet wenschen, dat die bladzijde uit de geschiedrollen des tijds kon worden gewischt; want wie ijst niet op de gedachte, dat een koning zijn eigen onderdanen aldus laat vermoorden, wat meer zegt, dat die koning meent om der godsdienst wil zulks verplicht te zijn, om de godsdienst nog wel van Hem, die gezegd heeft, »leert van mij, dat ik zachtmoedig ben en nederig van harte." Die bij het uittrekken van het zwaard door Petrus, die Zijn zaak aldus tegen een gewetenlooze bende meende te moeten verdedigen, zeide: »Steek uw zwaard in de schede, want allen, die het zwaard gebruiken zullen door het zwaard vergaan!"

Maar welk verband tussehen dien moord in Frankrijk en de Geuzenkerk, die gij hier te Brielle gaat stichten, vraagt iemand wellicht? — en ons antwoord is:

die zaak is één en een geheel.

Wij bevinden ons in den Briel, niet waar? De eerste April, nu onlangs gansch Nederland door gevierd en waarop bij vernieuwing werd uitgeroepen:

OP DEN EERSTEN APRIL

VERLOOR ALVA ZIJN BRIL,

die eerste April nu staat in 't allernauwst verband met den Bartholomaeusnacht of den moord te Parijs.

Gelijk God, almachtig en getrouw, zorgt voor zijn volk als voor den appel zijner oogen en zijn oog de aarde doorloopt om zich »sterk te betoonen aan dengeen wiens hart volkomen met Hem is," zoo zegt hij, die zich den naam aanmatigt van algemeenen herder der geloovigen, den naam van Stedehouder Gods en plaatsvervanger van Jezus Christus, dat hij zijn oog moet laten gaan zoover het maar kan en goedschiks of kwaadschiks zorgen, dat hetgeen hij ketterij belijft te noemen, van de aarde worde verdelgd.

Van hem nu was het, dat die moord uitging en het plan

er toe vond zijn naaste aanleiding in de inname van den Briel door gindsche Watergeuzen, ter herinnering waaraan wij zoo even dien steen hebben gelegd.

Die inname was eenmaal een feit in de geschiedenis.

Rome moest er meê rekenen.

Het stadje waarin wij ons thans bevinden, hoe klein ook, hoe aan Hollands uithoek gelegen, dit stadje was het, dat aller aandacht tot zich trok en wel zoo tot zich trok, dat wij nu na driehonderd jaar zoo gaarne er nog eens aan denken en er ons ook op dit oogenblik zoo wél bevinden, — dat stadje was ingenomen door de Watergeuzen.

Had Alva 'ter op toegelegd hun de gelegenheid er toe te verschaffen, door het krijgsvolk weg te nemen, dat er gelegen had?

Had Elizabeth zich met hem vereenigd om de Watergeuzen het oog er op te doen vestigen, dat de kans nu schoon stond om den Prins van Oranje vasten voet te doen krijgen in 't hart van Holland?

Was de berekening dier Geuzen zoo fijn, dat dit alles hun als voor de oogen geschilderd stond, zoodat zij wisten dat zij niets waagden, maar de Maas slechts hadden op te zeilen om vriend Koppelstok ⁽¹⁾ te ontmoeten?

Of was dat alles wellicht het gevolg van 't schrander beleid en doorzicht van den Prins van Oranje?

Zoo zou 't haast kunnen schijnen, niet waar? Maar juist het tegendeel was waar.

Alva had zijn soldaten dáar niet noodig, zoo hij meende, maar te Utrecht. Den tienden penning moest hij innen en den weerspannigen leeren dat hij alvermogend was en wel in staat om »het volk van boter en kaas" te doen smelten.

Engelands Koningin meende de vriendschap van Filips noodig te hebben, en om die weerlooze Watergeuzen haar belang

---

(1) *Koppelstok of Koppenstok? Zie de Feestrede van prof. de Vries.*

toch niet te kunnen opofferen. Op 't onbarmhartigst en tegen alle menscheijkheid in, dreef zij hen het ruime sop in, zelfs zonder hen, o, gruwel, tijd te laten zich te proviandeeren.

En die mannen zelve? Naar 't Noorden hadden zij gezegd. Naar Enkhuijzen, waar misschien mogelijkheid toe bestond, het te verrassen ten einde brood te krijgen voor den honger en water voor den dorst; zóo hadden zij 't berekend, om een anders misschien zeker verderf nog te ontkomen. Maar zie, de wind maakte hun dat onmogelijk, dreef hen zuidelijk af en op Brielle's toren moesten zij tot hun smart hun oog vestigen.

En Oranje? O, hoe diep trof het zijn vaderhart, hoe smartte het hem te moeten vernemen, dat de Briel was ingenomen! »Onaangenaam voelde hij zich verrast door die onvoorziene beroerte.» »Gelegener tijd en meerdere bekwaamheid" had hij op 't oog gehad; slechts nu 't eenmaal zoo was, moest men het ten goede trachten aan te wenden, in dier voege sprak hij. Zoo laat zich hierbij aan niets ter wereld denken dan aan 't toeval van een dag.

Maar toeval? Alva, Elizabeth, de Watergeuzen, Willem van Oranje, ja wind en watergolven, die alle dan door toeval zamenspannende tot die éene groote gedachte, waar de eeuwen van zouden gewagen en die de grondslag werd van Spanje's val en de opkomst van Neerlands gemeenebest?

Maar de blinde Heidenen zouden zulk een zamenloop van omstandigheden zeker aan hunne Goden hebben toegeschreven, niet waar? Geen wonder dan ook, dat Neerlands volk eeuw uit eeuw in uitroep: dat heeft God gedaan, dat kon alleen Hij zoo bewerken, die de winden en de golven gebiedt en de harten van de kinderen der menschen als waterbeeken neigt tot al wat Hij wil. »Nu God het zoo had beschikt, zeide de Prins van Oranje, moest men het trachten te gebruiken." Van achteren roepen wij malkander toe: »*God wilde Nederland redden. Dit*

is van den Heere geschied, en 't is wonderlijk in onze oogen." De veertigjarige trouw onder brandstapel en moordschavot aan Zijn woord en waarheid bewezen, wilde Hij beloonen. Maar Rome, dronken van het bloed der Heiligen, Rome door den vijand der waarheid geleid, had het oog daarop, en meende nu 't geen het door den tienden penning te vergeefs had gezocht, door de verdelging der Hugenoten te moeten zoeken en niet alleen Frankrijk maar ook Nederland, en geheel de wereld te doen verstaan dat het zich zijn prooi niet zou laten ontrooven.

En zie, juist nu: bij de herinnering aan de slachting der Hugenoten, aan die week van ellende en leed, staan wij hier in 't aloude Brielle en leggen den grondslag van zulk een bedehuis, waar 't de Vaderen om te doen was, een bedehuis waar niet Melis (1) in zou worden aangebeden, maar Gods woord en waarheid verkondigd; en waar den hongerigen naar 't brood des levens worde toegeroepen: Komt dan tot Jezus, tot Hem die ons noodigt tot Zijn brood en tot den wijn dien Hij heeft gemengd en zegt: eet en drinkt zonder prijs en zonder geld.

Zoo wappere Hollands driekleur daarbij, spele Gods wind op dezen dag in het dundoek en noodige ons zulks tot danken en zingen den Heere, onzen en onzer Vaderen God ter eere!

Maar is zulks alles waar, wij mogen bij dat ontzachelijk verleden niet verzwijgen, hoe beschreijenswaardig het »thans" daar tegenover staat.

II. HET BESCHREIJENSWAARDIGE THANS.

M. V. Zoo werkelijk het kroost der Vaderen kon vergeten dat God Almachtig het zoo wonderbaar had geholpen; zoo werkelijk dat kroost de geschiedenis zoo zeer in 't aangezicht kon slaan, dat het kon meenen die gebeurtenis te kunnen herdenken met verloochening van den naam des Heeren; zoo werkelijk de natie zoo diep kon zinken, dat zij het feest dier

---

(1) Een spotnaam uit dien tijd op den ouwel (broodgod) doelende.

verlossing vierde, maar zonder de eigenlijke reden te vermelden waarom toen zoo veel geleden werd; zonder te erkennen dat het God was, die het geloof over 't bijgeloof deed zegenieren en gelijk Hij Israël eenmaal uit Egypte door Zijn sterken arm uitvoerde, zoo thans Nederland uit Rome's muil en Spanje's tyranny; zoo 't zoo diep zinken kon, dat het om de geestverwanten en kinderen van Rome en Spanje ons feest mede te doen vieren, dat alles wilde verlooehenen en slechts in de uitwendige vrijheid blijven hangen; vuurwerk afsteken en in muziek en dans zich verlustigen, als of de Vaders daarom zooveel hadden geleden en als of dat nu de moeite waard ware er zooveel ophef van te maken, — zie, roept gij zeker met ons uit:

Dan zouden eer de steenen spreken: — en toch, hoe onmogelijk dit ook schijne, toch is dit geschied.

Nederland, Neerlands letterkundigen en voornamen droomden, dat Rome zich met ons zou kunnen opmaken ten feest en met ons zich verheugen. Daarom noemde het feestprogramma slechts »burgerlijke en kerkelijke vrijheden.»

Was van de zijde dergenen, die God in erkentenis wilden houden reeds menige stem gehoord, die daartegen waarschuwde, die nadrukkelijk verklaarde: wij kunnen geen feest vieren tenzij dan dat de groote gedachte gewetensvrijheid, de vrijheid van Gods Woord te mogen hooren prediken en lezen, als het eerste uitgangspunt van geheel dien worstelstrijd, worde erkend:— het baatte niets, zij vond geen gehoor. Men dreef door; en de hoofd-kommissie in den Briel, en de sub-kommissien, die zich allerwege hadden gevormd, waren 't, o, zoo goed met die gedachte eens. De enkele getuigen, die zich hier en daar hadden laten hooren, werden overstemd. Men kon zich maar niet begripen hoe men »God daar al weer bij halen wilde» en onder soortgelijke betuigingen maakte men dezen het onmogelijk mede op te trekken tot het feest.

Nog meer. Rome, de volbloed Roomsche, de verheerlijker van

Philips en Rome stond op, gewapend van top tot teen, en Rome's volbloed zonen komt de eer toe, in zoover althans ridderlijk te hebben gesproken, toen Dr. Nuyens zeide en ten hoogste daarover door de zijnen werd toegejuicht:

»Ik liet mij liever mijn hand afkappen dan aan dat feest deel te nemen.»

Rome's vrienden gingen inderdaad nog verder. Zij deden den ongehooarden voorslag om in plaats van 1 April den 24 Augustus te vieren, den dag van de bloedbruiloft te Parijs, waar wij zoo even op wezen.

Zij zeiden wel niet, dat dit was om dien moord te verheerlijken, of om het flauwe nakroost der moedige Watergeuzen te bespotten, maar zij deden werkelijk den voorslag.

Welken glimp gaven zij daar dan toch aan? vraagt gij verbaasd. Iets zeer onschuldigs, zoo 't scheen en waarin wij 't dan toch wel allen eens zouden zijn, maar waaraan zeker nog nooit als aan iets bijzonders was gedacht. Dien dag zouden wij dan herdenken als den geboortedag van Willem onzen eersten Koning, na onze verlossing van den Franschen overweldiger Napoleon I. Zie, dat durfde Rome voerslaan in het vaderland der Geuzen!

Een kommissie, die zich te Utrecht intusschen gevormd had tegenover, zoo wij meenden, de zooeven genoemde en met wie wij toen hoopten te kunnen optreden in echt vaderlandschen geest, in den geest der Watergeuzen en voor het volk, dat voor Bijbel en gewetensvrijheid alles opgeofferd had, stelde ons, helaas, ook jammerlijk teleur. Bij haar optreden had zij onzen geëerbiedigden Koning al spoedig in haar feestprogram kunnen opnemen.

Dit verwekte zeker naijver bij de eerste kommissie. Ook deze kreeg toen 's Konings naam in haar program en nu duurde het niet lang of 's Konings naam, was met beide verbonden, en kon men 's lands ingezetenen bekend maken, dat de twee kommissien zich met elkander hadden vereenigd. De eerste commissie zou

voortgaan met haar ZEENIMF, de laatste met haar TE HUIS voor »Invalide Janmaats,” en nu? Nu werd de zaak dan ook zoo verwaterd, dat de verdedigers van Rome, dat Dr. Nuyens, die liever zijn hand had willen laten afkappen, dan in den geest der Geuzen het feest te vieren, openlijk van zijn toedreden en gave melding maakte en onder de feestelingen met eere(?) werd vermeld.

Meer bewijs dan dit laatste is er zeker niet noodig om te doen uitkomen, dat wij, die inderdaad van 't Geuzengeslacht nog bloed in de aderen hebben, dan wel op iets anders bedacht moesten zijn, om te voldoen aan de behoefte van ons hart en volk.

Intusschen is »het beschreijenswaardige thans” door de wijze waarop 1 April werd gevierd, hoe langer hoe meer in 't licht getreden.

Niemand meene, dat wij hiermede smalen willen op muziek en feestgenot, dat in deze veste op 1 April vernomen werd: — integendeel — hadt gij, waarde Briellenaren, ons dezen dag even feestelijk willen ontvangen als toen, die van de Nimf; hadden de duizenden van heinde en ver zich hier thans rondom Neerlands Vorst wilden vereenigen en met ons en met Oranje het

»GELOOFD ZIJ GOD”

met onbeklemde borst willen aanheffen en daarnevens de lucht doen weergalmen van het:

»WILHELMUS VAN NASSAUWEN

LEEF' EEUWIG IN ONS LIED!”

hoe zeer zouden wij ons daarin hebben verheugd, hoe zeer zou dat ons genot hebben verhoogd.

Maar waar wij tegen hadden en tegen hebben en wat ons het heden zoo beschreijenswaard doet noemen, het is soortgelijk iets, als Maria Magdalena bij het graf deed uitroepen: »Zij hebben mijnen Heer weggenomen.” Niet den dooden, gelijk zij, maar den levenden, den levenden Heiland, Hem dien onze

Vaderen dienden, Hem wien de Vader alle dingen in de hand gesteld heeft en die dat groote heil hun geschonken had; Hem dien zij aanbaden aan 's Vaders rechterhand verhoogd, Hem, hadden wij willen hooren erkennen, en dien Eenige, Hem hebben zij voorbijgezien, Hem weggeredeneerd. Van Hem en Zijne verdiensten moest geen sprake zijn. Van zijn verzoenend lijden en sterven, niets. Van Zijn middelaarsverdiensste, waardoor alleen wij den toegang hebben tot den troon der genade, niets. Van Zijne oneindige liefde, waardoor Hij in de wereld is gekomen om te zoeken en zalig te maken dat verloren was, niets. Jezus Christus mocht niet worden genoemd en God de eer niet gegeven, die Hem alleen toekomt. Van onze rechtvaardiging voor God, niet uit de werken maar uit genade, niets; van de vrijheid om het Evangelie te mogen hooren verkondigen en van brandstapel en moordschavot te zijn verlost, niets.

Vraagt gij, maar waarom dan toch niet? dan zal voor alle dingen het antwoord wel zijn: omdat men Hem daarin niet kent; daartoe geen behoefte aan Hem gevoelt en dus ook niet daarom Hem beminnen kan.

En voorts, omdat dit het vuur der tweedracht zou hebben aangebracht. Wel zijn wij de kinderen der Geuzen, die juist daarvoor pal stonden in dat heete vuur der vervolging en daarom niet schroomden na de 40 jarige folteringën, die reeds voorbij waren van voren af aan te beginnen en den ongelijken kamp, die dan ook 80 jaren duurde, te wagen, maar een ganzeh andere geest woont thans in den boezem van velen. Of is dit een valsche getuigenis tegen onzen naasten, is het overdrijving waaraan wij ons hier schuldig maken, omdat men in alles juist niet denkt, gelijk wij?

Och, of het zoo ware. Maar alles sprak immers te luide, dan dat nog kan worden betwijfeld, wat wij zeiden. Geen Roomsche mocht worden geërgerd door de vermelding der

vrije genade Gods in Christus Jezus, waarin de vaderen roemden en waarvoor zij streden. Geen Israeliet mocht worden geërgerd door de vermelding van Zijn naam als van den Immanuël. En dat geheel de feestviering van die zijde dit getuigenis droeg:

Briellenaren, die er tegenwoordig waart, herinnert ge u dat niet levendig, en was het feest gelijk het van die zijde gevierd werd, wel iets anders dan het meest besliste buitensluiten en dus het verloochenen van den éénigen Naam waardoor wij moeten zalig worden? Maar wat zeg ik, waarom beroep ik mij op u? de feestrede door den feestredenaar uitgesproken: is zij niet allerwege toegejuicht en door niemand weersproken; is die feestrede niet bij duizendtallen verspreid en kan ze er niet op nagelezen om te bevestigen dat wij de waarheid spreken?

Daar leest gij toch met zoovele woorden het drie- en viervoudig heil, dat ons wordt herinnerd aldus opgesomd:

»Nederland eene onafhankelijke zelfstandige staat! Ziedaar, in de eerste plaats, de vrucht van het geuzenfeest, waaraan wij heden gedenken." En, na hierover in bezielde taal — wij Geuzen erkennen dit gaarne! — te hebben uitgeweid, gaat de gevierde spreker voort, en zegt:

»Aan dat feit knoopt zich een tweede herinnering vast, met de eerste nauw verbonden en daaruit voortgevloeid, om vrijheid in het maatschappelijk- en kerkelijk leven."

En voorts:

»Maar nog hooger reden hebben wij voor onze dankbare vreugde. Wat baten ook de kostbaarste goederen waar men niet zeker is van hun ongestoord bezit" en wijst de Redenaar daarop als op het plechtanker voor hun behoud op het Koninklijk Stamhuis van Oranje, en den heiligen band van liefde en trouw, die Oranje aan Nederland en Nederland aan Oranje verbindt. En zoo ten slotte in het woord, tot Z. M. in 't bijzonder gericht, nog gezegd wordt, — dat het

volk, »dat niet schroomde tegen zijnen Vorst (Filips) de wapenen op te vatten, omdat hij de heiligste wetten der landszaten vertrad, omdat hij den vrijen geest in slaafsche boeien dwong, — en verklaard, dat wij onder de hoede van Oranje voor elke aanranding veilig zijn door het ontzag van Z. Ms. Koninklijken Standaard, die onze onafhankelijkheid en vrijheid beschermt,» — dan zelfs worden wij nog niet gewezen op der Vaderen God, op wien alleen hun betrouwen stond, maar eindigt alles in de verheerlijking van het schepsel. Dan heet het:

»Een volk, dat zoo een roemrijk verleden herdenkt, is een roemrijke toekomst waardig.» Wordt dit alles nu besloten met een gebed, niet tot God, maar tot Vader Willem, »indien zijn verheerlijkte geest wellicht bewustzijn heeft van 't geen hier op aarde geschiedt,» dan is het: »God zij met ons», het eenige woord, waarmede herinnerd wordt, dat wij Gods naam toch niet geheel kunnen verzwijgen, maar dien als op den rand van ons geld — getrouwe uitdrukking van den geest dezer eeuw! — toch zoo onzichtbaar en voor den ongeloofige zoo onaanstotelijk maar mogelijk is, maken.

Als of dit alles nog niet genoeg ware, heet het ten slotte nog eer smadend:

»Weg met alle lauwheid in de dierbare zaak van recht en van geweten, maar weg vooral met die onzalige dweepzucht, die den dienst van den God der liefde ontheiligt door broederhaat.»

Erkent gij hieraan den geest der eeuw, gij zijt dan zeker ten volle overtuigd, dat wij niet te veel zeiden, toen wij beeerden, dat de Geuzen en hunne afstammelingen eene andere feestviering behoeften, dan deze.

Meent iemand ook nu nog, dat wij de zaken te donker kleurden:

Welaan, roepen wij hem toe: beproef eens om nog iets anders er in te lezen; beproef ook maar met een enkel woord Gods vrije genade in Christus of het voorrecht

der vrijheid om zijn woord te mogen lezen er uit aan te halen, en gij druipt beschaamd af.

Beproof u te herinneren of met dankzegging of gebed dat feest hier begonnen of besloten werd, en eveneens, beschaamd druipt gij af.

En ware dit nu slechts een voorbijgaand verschijnsel, ware dit nu uit zwakheid slechts of vrees voor Roomsche of Jood, dan nog zou men zeggen: welnu, waarom malkander dan zoo hard gevallen. Liever belijdenis daarvan gedaan voor God en ook voor die verloochening Zijns naams vergeving verzocht in het bloed van Christus, dat toch van alle zonden bevrijdt. Maar daar juist, lieve vrienden! zit de oorzaak onzer ellende.

Die redevoering, de geest die zich daarin openbaart, die is juist de grondtoon der eeuw.

Het aloude:

»DEN GOD DER LEGERSCHAREN
ZIJ EEUWIG LOF EN DANK,»

dat kent men niet, dat wil men niet, en in plaats daarvan is het:

»WIJSHEID UIT HET STOP! 'T IS HEIDENDEUGD EN KRACHT,
GEPREDIKT AAN DE ZIEL, DIE NAAR VERGEVING SMACHT!
'T IS UIT HET CHRISTENDOM DEN CHRISTUS WEGGENOMEN.

En dit is het dat men toejuicht en waarin men leeft; terwijl »BIJ 'T RUISCHEN VAN EEN ZEE MUZIEK- EN ZANGAKKOORDEN, WAAR 'TLIED VAN STRAUSS MEESTEMT EN INVALT MET DEEZ' WOORDEN: »ZIE HIER UW GODEN: KUNST EN KRACHT EN INDUSTRIE! EN VOORTS GEEN EERDIENST MEER, DAN DE EERDIENST VAN 'T GENIE!''¹⁾ dit het is, waaraan men voor den tijd en voor de eeuwigheid — zoo daar nog een eeuwigheid is, maar wie weet ook iets daarvan! — voor den tijd en voor de eeuwigheid genoeg heeft.

Genoeg. Alleen zij nog vermeld dat het officieel uitgegeven program ²⁾ alles vermeldt, maar evenzoo van dit ééne heilige

¹⁾ da Costa. *Vijftwintig jaren.*

²⁾ Brielle, Utrecht. — J. J. Hofstede, Kemink en Zoon. 1872.

alles bezielende geen woord, geen vingerwijs zelfs naar boven vernemen doet.

Daarom dan ook, o, Nederland, werden uwe scholen gezuiverd van al wat naar godsdienst zweemt, of ook maar iemand zou kunnen ergeren; daarom dan ook uw roemrijk verleden zelfs voor uwe kinderen verzwegen en malkander slechts opgevoed in datgeen wat genot en rijkdom vermenigvuldigt, terwijl men niet ontwaart, dat juist die weg den weg baant voor de Internationale, en de Internationale weer voor Rome's priesterheerschappij en brandstapel, waarvan God onze vaders door Zijnen Altigen arm verlost.

III. Een hoopvolle toekomst is het waarop ik echter ten slotte nog wilde wijzen. Vraagt gij of dit ironie is of verkropte spijt? Geen van beiden, zeggen wij vrijmoedig, en treden er mede op als met een woord van hoogen ernst en innige vreugde.

Wij konden niet meedoen met de wijze waarop 1 April gevierd werd. Helaas, dat wij ons zelve zoo moesten verloochenen! Dat wij den 1en April niet in Uw midden ons konden bevinden en Z. M. onzen geëerbiedigden Koning den steen zien leggen van een monument, dat wij eenparig hadden gewenscht.

Gelijk de Graaf van Schwartzenburg, gezant des Keizers, bij de vredesonderhandeling te Breda in 1574 geteekend, zeide: »de twist zou spoedig bijgelegd zijn, indien er in de godsdienst geen zwaarigheid was,» zoo was 't ook thans, maar wij konden, wij mochten niet om den Heere en Zijner waarheidswil, wij mochten niet om der Geuzenwil, wier gedachtenis wij niet door 't slijk mochten slapen.

Maar is dit waar? toen 't ons onmogelijk was mede te doen aan Nymf of Azyl was het antwoord op de vraag van de zijde der alzoo uitgeslotenen spoedig op de lippen: maar kunnen wij dan niets? En het antwoord was: laten wij wraak nemen op Spanje.

Wraak, wraak! en nog eens wraak op Spanje en wel

die wraak, die den navolger past van Hem, die zegende waar Hij gevloekt werd en op Golgotha nog voor Zijne moordenaars bad.

Wraak op Spanje, heette het als uit eenen mond, en die wraak besta daarin, dat men Spanje helpe evangeliseren, dat men in Spanje's hoofdstad een kerk bouwe of helpe bouwen, waarin de groote schat, het zuiver Evangelie des Heeren, ook den Spanjaarden worde gebracht.

Wraak op Spanje, en daarenboven in eigen omgeving onze pogingen vermenigvuldigd, om ons eigen volk meer en meer bekend te maken met het Evangelie, met dat heerlijk Evangeliewoord, dat thans door zooveelen wordt versmaad, maar om 't welk onze vaders voor 300 jaar uren ver bij dag en nacht zich opmaakten, de wreedste folteringen er om verduurden en waarbij wij ook ons steeds zoo goed bevonden hebben.

En de steen, die daar gelegd is, de kerk die hier verrijzen zal: hoe vreemd het ons ook eerst klonk, dat onze vrienden optraden met de gedachte:

Een kerk in den Briel voor de Christel. Gereformeerde Gemeente, die zelve daar nog te zwak was om er een te bouwen, — weldra waren wij er mede verzoend, weldra verheugden wij ons er in en spraken insgelijks het woord uit: »een zichtbaar monument op vaderlandschen bodem, dat het beginsel der vadersen uitdrukt en ook het beginsel, waarvoor wij staan: daaraan ontbreke het dan onzerzijds niet.»

Spreekt de meerderheid, de tweevoudige meerderheid haar beginsel uit in Azyl en Nymf, halfgeloof en ongeloof: — het getuigenis, dat er op der vadersen grond ook nog een vaderlandsch beginsel leeft, een overblijfsel, een miskend en voor velen nog verborgen zaad, spreke dan in die kerk en in dit zelfde Brielle zich krachtig uit. ¹⁾

---

¹⁾ *Brielle wacht ook nog een Weeshuis van de zijde der Geuzen.*

Mogen de omstandigheden veranderd zijn, de harten zijn 't daarom niet. En dat wij, die met de vaderen voor de Gereformeerde religie strijden en door Gods genade daarbij willen volharden, daarom niet langer kunnen vergaderen in de aloude kerkgebouwen, dat wij, die om de voortzetting der prediking in *dien* geest eerst tegen alle wettelijke verordeningen in werden vervolgd, beboet en met inlegering geplaagd, zoodat het scheen, dat het ons ook als gindschen Watergeuzen onmogelijk zou worden voet aan land te houden; dat wij hier nu reeds mogen staan, onder de bescherming der regering zonder dat iemand ons deert en dat gij de blijde getuigen daarvan kunt zijn, — ziet M. H. deze dingen zijn het, waarop wij wijzen en met het oog waarop wij zeggen: een hoopvolle toekomst is in 't verschiet.

Dat Evangelie, dat volgens Jezus' woord gepredikt moet worden aan alle volkeren der aarde, aan alle natiën en tongen; dat Evangelie, dat een arm en verloren zondaar u predikt, dat ons zegt, dat wij in ons zelve verloren zijn, maar dat van Jezus Christus tot ons spreekt, en ons dringend uitnodigt tot Hem de toevlucht te nemen, dat Evangelie predikten Zijne jongeren aan Jood en Heiden.

Machteloos en weerloos, o ja, vervolgd en verjaagd, stonden zij daar, maar met welk gevolg predikten zij?

Jeruzalem viel, de afgoden van Griekenland en Rome vielen en zondaars werden bekeerd van de duisternis tot het licht, en van de macht des Satans tot God, en de volgelingen van Jezus namen de wereld in. En toen de Watergeuzen voor 300 jaren den Briel hadden ingenomen en de ongelijke strijd was aangebonden, de strijd der verdrukten tegen hunne verdrukkers; toen het kennelijk de vraag gold om den mensch meer te eeren dan God of omgekeerd; de vraag, of de zaligheid verkregen wordt door het doen van menschen, dan of zij eene gave Gods is, toen was het dezelfde kracht als voor 18 eeuwen

waarin zij overwonnen en waarbij het bleek, dat God de rechtzaak des verdrukten weet te handhaven en den verdrukker te verbrijzelen. Maar zoo dan ook thans: zijn zij, die met ons zijn, nog niet vele; zijn zij vooral niet de machtigen en aanzienlijken der aarde: de geschiedenis der Apostelen en die onzer vaderen, en van ons zelve; de geschiedenis der wereld zegt het ons: God doet groote dingen door de eenvoudigen. In het geringe naar de wereld verheerlijkt Hij zich bij voorkeur, opdat de mensch zich niet verheffe en zegge: mijn arm heeft mij heil beschikt. Hij wil dat blijke, dat Hij het is, die, waar alle hulp afgesneden is, als in de dagen der vaderen, door die verstootene Watergeuzen, Filips zijn parel weet te ontrukken en een vrij volk te doen opstaan, dat als een Israël in het Westen de verbazing der wereld tot zich trekt door de macht en den rijkdom, die zijn God het weet te schenken.

Onder vervolging en smaad gaat het dan ook thans voorwaarts. Men wachte niets anders, maar indien de Heere met ons is, waarom zouden wij dan vreezen? Hoopvol aanvaarden wij dan ook de toekomst.

De Internationale staat aan de eene zijde dreigend tegenover de maatschappij, Rome aan de andere. Beiden worden gevreesd en geveleid. Wij vreezen geen van beiden. Dit eene echter behoeven wij, dat wij niet in eigen kracht staan, maar in de kracht Gods. Zoo wij maar in Hem staan, dan hebben wij niets te vreezen. Wij zijn dan ook niet bang, niet bang voor Rome, niet bang voor de Internationale.

Denk aan Wendelmoet Klaaszoon, die 4 Jan. 1527 den ouwel niet als God wilde eeren, maar vrijmoedig beweerde, »dat het een broodgod, dat het Melis was dien men haar voorhield,» ende dat si onbewegelijk daarbi bleef.

Het oude lied zegt:

VAN SELFS IS ZIJ GESTREKEN

TOT DEN PAEL, ALS EEN HELDIN,

SPRAK, SAL IK NIET AFVALLEN,
EN STAET DE BANCK OOCK VAST? ¹⁾

en de bank stond vast; de rots der eeuwigheid, waarop zij steunde, wist van geen wankelen en te midden der vlammen die haar verteerden, ging zij juichend de heerlijkheid in. Zoo dan ook wij: Al naar dat het God Almachtig zal believeen, maar met het woord van God zullen wij staan, en dat woord — o, dat wij, gelijk Augustinus het heeft gezegd, dat wij, nakomelingen dier Geuzen, dat wij dien Bijbel, dat wij dat woord lezen alsof hij met het bloed van Christus geschreven ware. Ik heb gesproken!

Terwijl Ds. Gispén optrad om te spreken, werd met volle borst aangeheven: ²⁾

HET VROME VOLK IN U VERHEUGD,
ZAL HUPPELEN VAN ZIELEVREUGD,
DAAR ZIJ HUN WENSCH VERKRIJGEN;
HUN BLIJDSCHAP ZAL DAN, ONBEPAALED,
DOOR 'T LICHT DAT VAN ZIJN AANZICHT STRAALT,
TEN HOOGSTEN TOPPUNT STIJGEN.
HEFT GODE BLIJDE PSALMEN AAN:
VERHOOGT, VERHOOGT VOOR HEM DE BAAN,
LAAT AL WAT LEEFT HEM EEREN,
BEREIDT DEN WEG, IN HEM VERBLIJD,
DIE DOOR DE VLAKKE VELDEN RIJDT;
ZIJN NAAM IS HEER DER HEEREN.

Daarop sprak Ds. Gispén aldus:

Edel Achtbare Heeren, die de Regeering dezer Stad hier vertegenwoordigt;

¹⁾ In den Haag werd zij levend verbrand. Zie van Vloten dl. 1 bl. 185.

²⁾ Ps. 68 2.

*Waarde broeders, van de Commissiën van deze Geuzenkerk,
en Gij allen die hier tegenwoordig zijt,*

het is mij een aangename taak, als lid van de Synodale Commissie en in naam van geheel de Chr. Gereformeerde Kerk, een woord, zij 't dan ook een kort woord, bij deze gelegenheid te mogen spreken.

Een dag als deze heeft onze kerk nog niet beleefd. Een protocol als ik hier in mijn hand heb, werd tot nog toe in de archieven onzer kerk te vergeefs gezocht. Slechts ééne gemeente in ons Vaderland is er, die eene kerk heeft, tegelijk monument der verlossing van Spaansche dwinglandij, en gedenkteeken der Christelijke liefde van allen voor ééne, en die gemeente, die bevoorrechte is de gemeente van deze stad! Inderdaad, een groote feestdag geeft ons de Heere onze God, een onvergetelijke dag in de jaarboeken onzer kerk. 't Is of thans de natuur zelve meê geniet van onze ootmoedige vreugde, zoo blauw, zoo heerlijk is de hemel, die boven onze hoofden zich welft, zoo vriendelijk ziet de zon op ons neêr en zendt ze haar stralen op deze plaats, om aan alles licht en glans te schenken, om het woord ons op de lippen te leggen: God de Heere is een Zon en Schild, de Heere zal genade en eere geven, Hij zal 't goede niet onthouden dengenen, die in oprechtheid wandelen.

De eerste steen van Brielle's Geuzenkerk is dan gelegd. Op dien steen ziende, aanschouw ik in hem een steen der herinnering. Herinnering aan dat ontzachelijk verleden, waarbij we zoo even bepaald werden. Herinnering aan de zware beproeving die onze vaders ondergaan hebben, aan dat lijden en strijden waardoor zij tegelijk ootmoedig en groot gemaakt zijn. Indien trots geoorloofd ware, wij zouden trotsch kunnen zijn op een voorgeslacht, dat de wereld door zijn heldenmoed en volharding verbaasde, op eene geschiedenis die heel een werelddeel boeien kan, zoo eene bekwame mond

haar verhaalt en eene geoeffende hand haar beschrijft. Zelden heeft een volk zoo veel en zoo lang geleden als het kleine volk der Nederlanden, in het oog van de vijanden des volks slechts bedelaars. En waarom dat lijden, waarom die lange en bange tachtigjarige strijd? Om des gewetenswil, antwoordt de geschiedenis. Omdat God in deze landen het licht van zijn Evangelie op den kandelaar herplaatste, en zijne gemeente van onder de wreede tirannie des pausdoms genadig wilde verlossen. Omdat er een honger in het land was, niet naar brood, maar naar het woord van den levenden God; omdat in duizende harten de behoefte aan verzoening, aan vrede met God, aan rechtvaardiging alleen door 't geloof, levendig gevoeld werd; omdat men den gruwel der afgoderij en schepselvergoding niet langer dulden kon, maar God wenschte te dienen naar Zijn woord. Daarom al die galgen opgericht door heel 't land. Daarom pijnbanken en mutsaards, daarom die helsche inquisitie; daarom ook de tiende penning, en de Spaansche legerscharen, daarom Alva en met hem bloed en tranen, dood en verderf door het gansche land!

En uit dien nood heeft God gered. Deze stad had de Almachtige verkoren om het morgenrood van Neerlands verlossing aan den gezichtseinder te zijn, om voortaan het eerst genoemd te worden, zoo menigmaal er sprake is van Nederlands godsdienstige- en burgerlijke vrijheid. En welk eene wonderbare redding! Eene redding ten hoogste onverwacht te noemen; omdat zij zoowel onvoorbereid als onvoorbedacht was. Een redding waaraan schier niemand geloofde, en die zelfs niet door den grooten Zwijger, bij den eersten opslag, in hare beteekenis en haren omvang begrepen werd. Een gedenksteen van heel dat onzachelijk verleden, moge deze eerste steen zijn, maar in het bijzonder een gedenksteen van de wonderbare uitredding der Watergeuzen en door de Watergeuzen aan het zuchtend en lijdend Nederland geschonken. Een steen der

herinnering, die ons zegt: het is den Heere onze God niet te wonderlijk om door weinigen te verlossen, want Jehovah is een krijgsman.

Een steen der dankzegging, zoo noem ik vervolgens dezen eersten steen van dit huis des gebeds. Steen der dankzegging, omdat hij is een steen der hulpe. Noem mij een volk, zoo gij kunt, dat zoo groote en dure verplichtingen heeft jegens den Heere, als het volk van Nederland. Als Israël, zijn wij een volk verlost door den Heere, het schild onzer hulpe. Zoo in 't oog loopend was de uitredding, dat zelfs een Turk de bekentenis deed: God is met dit kleine volk! Zoo machtig was de redding en zoo zichtbaar de verlossing, dat de vijanden zelve bang werden, als de Geuzen biddag hielden.

Vergeet, mijne ziel, geene van de weldaden des Heeren; loof Hem, en al wat in mij is, prijze Zijnen Naam! Die strijd en dat lijden der vaderen, welke heerlijke vruchten hebben zij voortgebracht! Welk eene Kerk, en welk een Staat is in die benauwdheid geboren. Eene Kerk die eene krachtige en zuivere Evangelieprediking aan heel het volk deed hooren; die de instellingen des Heeren, van alle bijgeloof gezuiverd, handhaafde; die eene schoone belijdenis, als een pilaar en vastigheid der waarheid, blijmoedig vertoonde; die, tot in de inrichting van haar bestuur, zoo na mogelijk bij de Apostelen zich aansloot, en die mannen gevormd heeft, welke door hunne wetenschap een naam zich verwierven tot buiten Europa. En welk een Staat heeft zich, nauw aan die Kerk verbonden, hier ontwikkeld! Hoe heeft hier handel en nijverheid, kunst en wetenschap gebloeid. Groote Staatsmannen, Schilders, Dichters, Wijsgeeren, Letterkundigen, Krijgslieden en Zeehelden strekken ons tot eere. En wat bovenal ons dankstof geeft, is: dat Nederland het klassieke land der vrijheid, staatkundige en burgerlijke vrijheid, is geworden. Voor de vervolgte Christenen uit andere anden, voor het verjaagde

en verdreven Israël, voor wijsgeeren, die elders hun leven niet veilig achtten, opende zich het land der vaderen, en ze vonden eene wijkplaats, ja een te huis, op Neerlands dierb'ren grond.

Maar, terwijl we ons genoopt gevoelen God van dat alles de eere te geven, zoo mogen we ook hen niet vergeten, die werktuigen geweest zijn, in de hand des Almachtigen, om al dat goede over ons te brengen. Een steen der dankzegging is ons die eerste steen, ook met het oog op de edele zelfop-offering onzer groote vaderen. Zouden we ze kunnen vergeten die mannen, in eigen schatting zoo gering, in ons oog zoo groot, die goed en bloed er voor over hadden, om de erve der vaderen te bevrijden van der vreemden dwinglandij? Zouden we den edelen Prins van Oranje kunnen vergeten, die in een verbond stond met den Potentaat der potentaten, en tot zelfs zijn huisraad verkocht, tot bevrijding dezer landen. Zouden we niet denken aan zijne edele broeders en zonen, die op het slagveld den heldendood vonden, of als overwinnaars terugkeerden. Zouden we Treslong kunnen vergeten, en Koppestock, en de Watergeuzen? Zouden we nalaten kunnen te denken aan de Dathenussen, en de Juniussen, en aan heel die wolke van getuigen, in wier leven het zichtbaar is geworden, dat het geloof is, een vaste grond der dingen die men hoopt, en een bewijs der zaken, die men niet ziet? Neen, neen, wij noemen hunne namen met eerbiedigen dank, en we eeren hunne nagedachtenis, wijl zij God geëerd hebben, en de vruchten van hun bloedigen arbeid elken dag door ons nog worden genoten.

Of zeg ik te veel? Is de vrucht van der vaderen werk reeds geheel verloren? Maar we zouden ons aan snoode on-dankbaarheid schuldig maken, zoo we dit beweerden. Als ik dezen steen een steen der dankzegging noem, ik doe het ook met het oog op die trouwe bewaring, waarin we tot hiertoe

mochten deelen. O, ik stem toe, er is reeds veel verloren, maar, God lof! nog niet alles! Hooge wateren gingen menigmaal over Nederland heen, maar God heeft voor vergaan het behoed. De jaren 1618, 1672, 1795, 1810 en 1848, 't waren jaren van grooten nood en groote zonde; jaren van beproeving, strijd, afval en diepe vernedering; maar tegenover die jaren zijn weer andere te noemen, die van zegen en herstelling getuigen. Neen, ik wil 't niet verzwijgen: 't Nederland van den tegenwoordigen tijd is niet meer 't Nederland van de 16e eeuw; maar toch, 't is Nederland nog, 't is nog Neerlands dierbaren grond waarop wij wonen en ademen. Ver zijn wij afgeweken van den God der vaderen en van Zijn waarachtigen dienst, maar 't overblijfsel leeft nog, en als een steen der dankzegging licht daar die eerste steen. Oranje leeft nog, en Nederland schaart zich nog rond Oranje's troon. Een groote schare is er nog te tellen, die de Kerk van Nederland lief heeft, en met dezelfde beginselen wenscht te leven en te sterven, die Nederland groot gemaakt hebben. En is niet meer die onbelemmerde vrijheid, die de Christenen in vroeger jaren in dit land genoten, ons deel; wij hebben toch nog eene gekortwiekte vrijheid, om kerken en scholen te stichten, waar het geloof der vaderen wordt beleden en voortgeplant. Er is ook in deze eeuw en in dit land een tijd geweest, dat het niet zoo was, dat ze vervolgd en kwalijk gehandeld werden, die voor het oude Geuzengeloof zich verklaarden, en tot de stichters van Chr. Geref. Kerken en Scholen de vraag gericht werd: wat is dit voor een ding dat gij doen wilt, wilt gij-lieden tegen den Koning rebelleeren? Thans is dit niet meer zoo. Deze eerste steen is er een treffend bewijs van, en daarom zij en blijve hij: een steen der dankzegging!

Maar dan ook een steen der getuigenis. Steen der getuigenis, allereerst van het geloof der vaderen. Het geloof der Martelaren en Helden uit de 16e eeuw was geen dood,

maar een levend geloof. Even als Abraham zijn ze gerechtvaardigd, niet alleen uit het geloof, maar ook uit de werken. Zij waren niet maar stelsels en begrippen, maar ze waren menschen, schepselen Gods, Christenen in de schoonste betekenis van het woord. Hun geloof was niet slechts op de eeuwige dingen gericht, maar omvatte ook de tijdelijke, om die te heiligen en te doen strekken tot eere Gods en heil der menschheid. Het geloof, dat zij beleden, heeft de vuurproef ondergaan, en is gebleken een goddelijke en wereldoverwinnende kracht te zijn. Zij hebben, ook wat de tijdelijke toestanden van land en kerk betrof, niet aangemerkt de dingen die men ziet, maar de dingen die men niet ziet, en het tijdelijke leven als doorzuurd met de eeuwige beginselen van waarheid en recht, en vrijmoedig het beleden, dat de waarachtige godsdienst de grondslag is ook van den Staat. De godsdienst der vaderen was bij uitnemendheid practisch, geheel op 't leven gericht, om het leven te leiden, te heiligen, voor de eeuwigheid vruchtbaar te maken. Onze vaderen geloofden aan de oppermacht van God, daarom konden zij strijden en lijden voor de vrijheid, en van dat geloof getuigt deze steen, moge eenmaal deze Kerk getuigen, opdat God van allen en alles de eer ontvangt!

Het zij zoo, zegt men, het geloof der vaderen moge uitnemend geweest zijn voor hunnen leeftijd, voor den onzen past het niet meer. Hunne voorstelling van God, hun begrip van Staat, hunne staatsleer, bovenal hunne kerkleer, 't zijn altemaal dingen die tot de geschiedenis behooren, en voor ons slechts eerbiedwaardige gedenkteekenen van een schoon, maar toch hoogst onvolmaakt verleden. De wereldbeschouwing der vaderen kan de onze niet meer zijn; ze is in strijd met de wetenschap, ze is bezweken voor de mokerslagen der historische critiek. Maar M. H. deze eerste steen zegt ons juist het tegenovergestelde. Hij is ons althans een steen der getuigenis

van de macht des Evangelie's, door onze vaders zoo moedig beleden. Daar is een tijd geweest dat men dit Evangelie als overwonnen beschouwde, en meende dat niemand, van eenig gezond verstand, nog aan de oude leer geloofde. Hier en daar, in de achterhoeken des lands, mochten nog enkele vrienden van het oude geloof zich bevinden, maar deze zouden spoedig verdwenen zijn, en dan kan men zonder tegenspraak het gebouw der revolutie optrekken en zijn spits tot in den hemel doen reiken. Maar thans! Thans is er weder eene groote schare, in alle standen der maatschappij, niet het minst in die plaatsen, die brandpunten van ons volksleven zijn, die het oude geloof belijdt. Thans verrijzen alom kerken en scholen, waarin het Evangelie in zijne kracht wordt erkend. Van de kracht des Evangelies getuigt ook deze eerste steen. Bespot en door eene bevooroordeelde critiek niteengerukt, kwam het Evangelie ongedeerd uit die vuurproef met nieuwen luister te voorschijn, en de plek, waarop wij heden staan, verkondigt het als met luide stem: »het woord Gods is niet gebonden.»

Immers, dat Evangelie is niet maar een dor samenstel van onbegrepen leerstellingen, die het hoofd heet en 't hart koud maken. Het is 't eeuwige woord van de eeuwige liefde. Wat schoone gedenkteeken der christelijke liefde zijn door de kracht van dat Evangelie, alle eeuwen door, alomme opgericht! Deze steen, hij is mij een steen der getuigenis van de christelijke liefde op zeer bijzondere wijze. Onze kerken en scholen werden allen gebouwd door de christelijke liefde, uit vrijwillige bijdragen van de leden onzer kerk en anderen, die met ons hetzelfde geloof belijden. Maar de niet zelden zware geldelijke opofferingen geschieden alleen om in eigen, plaatselijke behoeften te voorzien. Elke gemeente deed en doet hierin naar haar vermogen. Prachtige kathedralen kunnen wij niet bouwen. Wij zijn ook maar Geuzen. Maar toch is er

een groot verschil tusschen de kerk van de eene en die van eene andere gemeente. Elk moet voor zichzelf zorgen, dat was tot hertoe een vaste regel in ons kerkelijk leven. Maar met deze kerk is het anders. In haar opbouw openbaart zich de christelijke liefde zoo schoon, als zij tot nog toe onder ons niet deed. Hier hebben wij de liefde van allen voor ééne. De meeste gemeenten onzer Kerk brachten haar offer, om aan deze gemeente te Brielle dit gedenkteeken te schenken, en velen, die zelfs met ons kerkelijk zijn zich tot nog toe niet vereenigen konden, gaven nochtans, in groote of kleine giften, blijk van hunne hartelijke sympathie, van de eenheid des geloofs en der liefde, die ons, in weerwil van het kerkelijk verschil, in Christus één doen zijn. Zeg ik dan te veel als ik deze eerste steen een steen der getuigenis noem van de christelijke liefde? Brielle's Geuzenkerk, verkondig gij het nog aan 't nageslacht, dat de liefde van Christus ons dringt!

En nu, M. H., als deze kerk voltooid zal zijn, zal in den gevelsteen het opschrift geplaatst worden, dat u daar straks in de latijnsche taal is voorgelezen, en dat in onze taal beteekent: Zoo God voor ons is, wie zal tegen ons zijn? Voorwaar een heerlijk woord! Een echt martelaarswoord! Zij stierven niet bij geval, die getuigen des geloofs; zij wisten dat God vóór hen was, al scheen ook alles en allen tegen hen te zijn. Zij stierven in de zekere verwachting van eene eeuwige overwinning door eene tijdelijke nederlaag te zullen verkrijgen, en daarom konden zij gerust zijn in 't midden der baren, daarom konden ze, als Wendel-Moet op den brandstapel zeggen: sta ik wel vast genoeg! De lichte verdrukkingen, die haast voorbij gingen, werkten een gansch uitnemend, zeer eeuwig gewicht van heerlijkheid. Ze hadden eene verwachting van 't eeuwig zalig leven, maar ook eene verwachting van hun werk op aarde. Immer was het bloed der

martelaren het zaad der Kerk. En ook het werk, het lijden en strijden der watergeuzen en van alle verdrukten in de Nederlanden in de zestiende eeuw, het heeft zijn vrucht gehad, Gode tot eer, heel een volk tot heil.

Daarom M. H., moet het woord in den gevelsteen van dit gebouw, zoo God voor ons is, wie zal tegen ons zijn, onze belijdenisleus zijn en blijven. Tegen eigen ontrouw en traagheid in het behartigen van onze christelijke roeping, tegen den tijdgeest en alles wat zich verheft tegen de kennis van Christus en het woord van onzen God! Ook wij zijn tot strijden geroepen. Niet alsof wij de oude tijden zouden willen doen keeren. Niet om eene heerschende staatskerk te worden. Neen, wij aanvaarden het bestaande, maar het met den christelijken geest te doordringen, het leven terug te leiden tot zijn bron en oorsprong: God, dat is onze roeping, dat willen we, naar de kracht die God verleent, zoeken. Wij gelooven dat een Staat zonder God verzinken moet. Wel scheiding van Kerk en Staat; maar geen scheiding van godsdienst en Staat, van Evangelie en staatkunde, dat is onze leus. En daarom zij dit woord onze belijdenisleus, tot versterking van ons geloof, tot opwekking om getrouw en met volharding de beginselen te belijden en toe te passen in het leven. Wij, Zijne knechten, zullen bouwen; God van den hemel doe het ons gelukken!

En nu geloof ik de tolk van heel de Chr. Geref. Kerk te zijn als ik u, geliefde Broeders, die de Commissie uitmaakt voor den bouw van deze Geuzenkerk, hartelijk dank zeg, voor uw ijver en uwe bemoeiingen in deze zaak. Gij hebt den bijval verworven van de Kerk en vele geloovigen buiten haar. Zegene God verder uwe pogingen, opdat gij alle nog bestaande zwakheden overwinnen moogt, en ge eens uw taak moogt nederleggen met dankzegging aan God en met de aangename zelfvoldoening, dat uw werk volbracht is tot eer van God, tot

vreugde voor de gemeente, tot zegen van het nageslacht.

U inzonderheid broeder van Schelven ¹⁾ en Kempff, ²⁾ van wien het eerst het denkbeeld van den bouw dezer Kerk is uitgegaan, zij de dank van onze Kerk toegebracht. God heeft dat denkbeeld u in 't hart gegeven. Hem de eer, en u het voorrecht dat gij uw werk moogt voltooid zien. Kerkeraad van Brielle, ontvang dit huis als een geschenk van God en van Zijn volk in Nederland. Niet ééne Gemeente is zoo bevoorrecht als uwe kleine Gemeente in deze eerste stad der Geuzen. God zij met u en voor u. Hij doe in dit huis Zijn Naam eene gedachtenis stichten ook voor het verren ageslacht. Mogen er nog velen tot uwe Gemeente toegedaan worden, die zalig worden, en 't ook hier gesmaakt worden dat de Heere goed is, opdat velen zich in Hem verblijden. Want de beekjes der rivier zullen verblijden de stad Gods, het heiligdom der woningen des Allerhoogsten.

. Dat zij zoo!

Vervolgens trad Ds. Kempff op, terwijl gezongen werd Ps. 81: 1:

ZINGT NU BLIJ TE MOË,
 'T MACTIG OPPERWEZEN
 EENEN LOFZANG TOE.
 OM ONS HEILGENOT
 WORDE JACOBS GOD
 MET GEJUICH GEPREZEN.

ZEerw. sprak aldus:

Waarde Feestgenooten!

De vereerende taak is mij, namens de Commissie, opgedragen, om een woord van dank in het bijzonder en algemeen tot

---

¹⁾ van Schelven, ouderling onzer gemeente te Zuid-Beijerland.

²⁾ Ds. Kempff, Predikant onzer Kerk te Maassluis.

u te brengen, die van verschillende plaatsen zijn saamgevloeid, opdat gij getuigen dezer plechtigheid zoudt zijn. In de eerste plaats is het mij een voorrecht, een woord tot U te richten, hooggeachte Broeder! die met bereidwilligheid de plechtigheid door het leggen van dezen gedenksteen opgeluisterd en door uw krachtig en gepast woord onze feestvreugde verhoogd hebt. Uwe warme aanbeveling om Gods daden in herinnering te houden, uwe opwekking om in het flauwe heden tot den God der vaderen weder te keeren en voor de dreigende toekomst op den Potentaat aller Potentaten te vertrouwen, blijve nog lang in ons gezegend aandenken. Moge de avond van uw leven verhelderd worden door goede tijdingen uit deze Geuzenstad te vernemen, ja uw hart verblijd worden door het hooren, dat in dit bedehuis velen ware Geuzen door de ontferming onzes Gods geworden zijn. Uw arbeid worde gezegend tot heil van 's Heeren gemeente en tot uitbreiding Zijns Rijks in ons Vaderland en daarbuiten.

Ook u, waarde Broeder! die als lid der Synodale Commissie onze Kerk vertegenwoordigt, zij onze oprechte dankzegging gebracht voor uwe belangstelling, voor het zalvend en versterkend woord, dat uit een warm hart, tot ons gesproken werd. Moge deze eerste steen steeds blijken een steen van herinnering, dankzegging en getuigenis te zijn, en onze geheele Kerk zich nimmer haar gedenkteeken schamen. Aan uwe zorg en liefde zij met uwe overige broeders, leden onzer hoogste Kerkelijke Commissie, dit werk bevolen. Doe de Koning Zijner Kerk u te zamen de aangename vruchten plukken, die op den arbeid in Gods wijngaard beloofd zijn.

Tot U, Edel Achtbaar Bestuur dezer Geuzenstad! zij ook een woord van erkentelijkheid gebracht. Door uwe gunstige beschikking mochten wij hier ongestoord bouwen. Met uwe tegenwoordigheid werden wij heden vereerd. Aan uwe bescherming worde dit gedenkteeken toevertrouwd. Op uwe hulp rekenen wij immers niet te vergeefs?

De Algoede storte over uwe personen en werkzaamheden Zijnen zegen uit, opdat welvaart en eendracht hier heersche en gij de vruchten van den waren godsdienst in den wandel en in het leven der Brielsche Geuzen zien moogt.

Verblijdend is het ons nu tot u allen een woord van oprechte dankzegging te spreken. Velen uwer hebben zich in hunne kringen als warme voorstanders onzer zaak betoond, en door uwen invloed is het, dat wij heden zoover gekomen zijn. Wij aanschouwen hier, het is reeds door een vorigen spreker opgemerkt, een werk der christelijke liefde. Niet vele giften van edelen of aanzienlijken, maar de gaven der geringeren, ook de penningen der weduwen, brachten deze zaak tot stand. Ziet de Penningmeester terug, dan past het hem en zijne Commissieleden uit te roepen met geheel het hart: Ebenhaëzer — Wie zou gedacht hebben, dat het gesprek in het huisvertrek van broeder van Schelven te Zuid-Beijerland van zulk eenen invloed, zulk eene algemeene en belangwekkende zaak zou geworden zijn.

Veel is gegeven, talrijke blijken van warme liefde werden gezien, maar toch, wij mogen het niet verzwijgen, er ontbreekt nog veel.

Misschien vindt gij het vreemd, dat wij op zulk een feest als wij thans vieren, om geld vragen, maar wij zijn immers Geuzen, dat wil zeggen bedelaars en die hebben vrijheid, om het noodige te vragen. Laat wat gij hier zaagt en hoordet u bewegen, om straks bij het verlaten van het bouwterrein een goeden greep in den zak te doen, opdat gij met de daad toonen moogt, dat gij liefde hebt ter herinnering aan Gods daden, aan deze plaats verricht door Geuzen, welke voor Zijn' Naam en Eer goed en bloed veil hadden.

Vergeeten wij vooral niet, dit werk in de gebeden te gedenken, opdat 's Heeren tempel voorspoedig verrijze en Zijn Naam verheerlijkt worde.

Ik heb gezegd!

Daarop werd gezongen Ps. 134: 3.

Ds. Diermanse trad op en sloot met gebed en dankzegging het feest, terwijl ten slotte gezongen werd Ps. 72: 11.

ZIJN NAAM MOET EEUWIG EER ONTVANGEN,
MEN LOOF HEM VROEG EN SPA.
DE WERELD HOOR EN VOLG MIJN ZANGEN,
MET AMEN, AMEN, NA!

De collecte, die voor den bouw bij 't verlaten van het terrein gehouden werd, bedroeg p. m. *f* 90.

0.25
Bij den uitgever dezes ziet mede het licht:

AFGEWEZEN, MAAR NIET TELEURGESTELD.

T O E S P R A A K

NAAR

1 KONINGEN 8 : 17—19a.

Gehouden op den rustdag na het overlijden

VAN DEN

ZENDELING-KWEEKELING

GODEFRIDUS JOHANNES LAMBERTUS BERENDS,

DOOR

J. H. P O N N E R.

Prijs 15 Cent.

Wie 3 postzegels à 5 cts. franco aan den uitgever zendt, ontvangt het per keurende post franco aan huis.

Alle Boekhandelaren nemen bestellingen aan.